

Projektas yra bendrai finansuojamas iš
Prieglobsčio, migracijos ir integracijos
fondo 2014–2020 metų nacionalinės
programos lėšų

UŽSIENIEČIŲ IŠSIUNTIMO STEBĖSENOS METINĖ ATASKAITA, 2018 METAI

Vilnius

2019

ĮVADAS

Užsieniečiui, kuris neatitinka arba nebeatitinka atvykimo ir (arba) buvimo Europos Sąjungoje sąlygų, pirmiausia turi būti užtikrinama galimybė grįžti į kilmės šalį savanoriškai. Tai yra veiksmingos ir humaniškos migracijos politikos dalis. 2017 metais (Migracijos departamentas prie LR VRM sprendimus savanoriškai grįžti namo priėmė 2001 užsieniečiui (*Migracijos departamento prie LR VRM duomenys*). Visgi pagal LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 126 straipsnį, kuomet užsienietis neįvykdo įsipareigojimo išvykti; neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką ar neteisėtai joje yra; jo buvimas Lietuvos Respublikoje gresia valstybės saugumui arba viešajai tvarkai ir panašiai, vykdomas priverstinis užsieniečio išvežimas ar išvesdinimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos teisės aktų nustatyta tvarka. 2018 metais 137 užsieniečiai į savo kilmės šalį buvo išsiųsti organizuojant išsiuntimo operacijas. Palyginimui, 2017 metais 103 užsieniečiai buvo išsiųsti iš Lietuvos Respublikos; 2016 metais – 177; 2015 metais – 444 (iš jų – 313 buvo Vietnamo Socialistinės Respublikos piliečiai).

Išsiuntimo operacijų stebėtojai vykdo trečiosios šalies (ne ES valstybės narės) piliečių arba asmenų be pilietybės, kurie yra Lietuvos Respublikoje ir neatitinka arba nebeatitinka atvykimo ir (arba) buvimo Lietuvos Respublikoje sąlygų ir yra išsiunčiami iš Lietuvos Respublikos, išsiuntimo operacijų stebėseną. Išsiuntimo operacijų stebėtojų tikslas yra stebėti ar institucija, vykdydama sprendimą dėl užsieniečio išsiuntimo arba sprendimą dėl kitos valstybės priimto sprendimo dėl užsieniečio išsiuntimo vykdymo galimumo, laikosi reikalavimų, įtvirtintų 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių gražinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse, 2005 m. gegužės 4 d. Europos Tarybos Ministrų kabineto Dvidešimtyje gairių dėl priverstinio gražinimo (CM(2005)40), pagal Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą standartus taip pat kitų tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų reikalavimus bei rekomendacijas užsieniečių išsiuntimo srityje, ir ar užtikrinamos išsiunčiamų užsieniečių pagrindinės žmogaus teisės ir orumas išsiuntimo procedūros metu.

Šioje metinėje ataskaitoje apibendrinamos įžvalgos bei pateikiamos rekomendacijos, remiantis užsieniečių išsiuntimo stebėjimo ataskaitose fiksuotais duomenimis. 2018 metais vyko 14 stebėjimo vizitų, per kuriuos išsiųsti 43 užsienio piliečiai. Metinėje ataskaitoje aptariamos išsiuntimo operacijų stebėsenos ataskaitos bei pateikiamos rekomendacijos, kaip pagerinti išsiuntimo operacijų vykdymą, atsižvelgiant į galiojančius standartus dėl išsiunčiamo asmens informavimo ir bendradarbiavimo su juo; dėl užsieniečio galimybės susisiekti su artimaisiais kilmės valstybėje; dėl išsiunčiamo asmens sveikatos

būklės įvertinimo prieš išsiuntimo operaciją; dėl išsiunčiamo užsieniečio aprūpinimo vandeniu ir maistu; dėl lydinčių pareigūnų kompetencijos bei prievartos priemonių naudojimo ir dėl galimybės atkreipti pašalinių asmenų dėmesį į išsiunčiamą asmenį eliminavimo. Reikia pastebėti, kad stebėtojai individualiose ataskaitose prašo atkreipti dėmesį ir teikia rekomendacijas, tačiau iš esmės stebėsenos vizitų metu didesnių pažeidimų nepastebėta, taigi užsieniečių išsiuntimo operacijos iš esmės atitinka ES standartus.

1. TARPTAUTINIAI STANDARTAI

Šioje metinės ataskaitos dalyje aptariami tarptautiniai standartai, kuriais remiantis yra vykdoma išsiuntimo operacijų stebėseną.

1.1. SULAIKYMAS IKI IŠSIUNTIMO

Standartai:

„2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse:

15 straipsnis: Sulaikymas 1. Valstybės narės gali sulaikyti trečiosios šalies pilietį, kuriam taikoma grąžinimo tvarka, tik tam, kad parengtų grąžinimą ir (arba) įvykdytų išsiuntimo procesą (nebent konkrečiu atveju gali būti veiksmingai taikomos kitos pakankamos, tačiau švelnesnės priverstinės priemonės), visų pirma kai: a) esama pasislėpimo pavojaus, arba b) atitinkamas trečiosios šalies pilietis vengia pasirengimo grąžinimui ar išsiuntimui proceso, arba jiems trukdo. Sulaikymas turi trukti kuo trumpiau ir būti taikomas tik tol, kol tinkamai vykdomas pasiruošimas išsiuntimui. <...> 5. Sulaikymas trunka tol, kol tenkinamos 1 dalyje nustatytos sąlygos ir jis yra būtinas siekiant užtikrinti sėkmingą išsiuntimą. Kiekviena valstybė narė nustato sulaikymo laikotarpio ribą, kuri negali viršyti šešių mėnesių.“

Užsieniečių teisinės padėties įstatymo nuostatos leidžia sulaikyti užsieniečių, kuris neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką ar neteisėtai joje yra arba kai siekiama užsieniečių, kuris neįleidžiamas į Lietuvos Respubliką, grąžinti į valstybę, iš kurios jis atvyko.¹ Šis įstatymas taip pat numato galimybę taikyti alternatyvias sulaikymui priemones, pvz., įpareigojimą nustatytu laiku periodiškai atvykti į atitinkamą teritorinę policijos įstaigą, įpareigojimą ryšio priemonėmis nustatytu laiku pranešti atitinkamai teritorinės policijos įstaigai apie savo buvimo vietą ir kt.² Tačiau nurodytos alternatyvios sulaikymui priemonės gali būti pritaikytos tik tiems užsieniečiams, kurie turi gyvenamąją vietą Lietuvoje. Tuo tarpu apgyvendinimas URC netaikant judėjimo laisvės apribojimų yra galimas tik prieglobsčio prašytojų, bet ne kitokį teisinį statusą turinčių užsieniečių atžvilgiu.³

¹ LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206, 113 str. 1 d. 2-3 p.

² LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206, 115 str. 2 d. 1-5 p.

³ LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206, 115 str. 2 d. 5 p. ir 115 str. 5 d.

Vadovaujantis Užsieniečių teisinės padėties įstatymo 113 str. 2 d., užsienietis gali būti sulaikytas tik tada, kai sulaikymas yra būtinas sprendimui dėl gražinimo ar išsiuntimo vykdyti, pvz., jeigu užsienietis gali pasislėpti vengdamas išsiuntimo.⁴

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar užsienietis prieš išsiuntimą yra sulaikytas?
- Kokių pagrindų užsienietis yra sulaikytas?
- Kokį laikotarpį užsienietis yra sulaikytas?
- Ar skundė sulaikymo sprendimą?

1.2. IŠSIUNČIAMO ASMENS INFORMAVIMAS

Standartai:

„Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) standartai:

V. Užsieniečiai, kuriems laisvė atimta pagal užsieniečių teisinę padėtį reglamentuojančius įstatymus

30. Sulaikyti imigrantai, taip pat kaip ir kitų kategorijų asmenys, kuriems atimta laisvė, turėtų nuo pat sulaikymo pradžios turėti teisę informuoti pasirinktą asmenį apie savo padėtį ir kreiptis į advokatą bei gydytoją. Be to, jie turėtų būti nedelsiant ir jiems suprantama kalba informuoti apie jų teises ir jiems taikomas procedūras. <...> sulaikytiems imigrantams turėtų būti sistemingai pateikiamas dokumentas, kuriame būtų išaiškinama jiems taikoma procedūra ir išdėstomos jų teisės. Šis dokumentas turėtų būti paruoštas tokiomis kalbomis, kuriomis dažniausiai kalba tokie asmenys, ir, jei reikia, turėtų būti suteikiamos vertėjo paslaugos. <...>

41. Prieš sulaikytų imigrantų išsiuntimo operaciją būtina imtis priemonių, kurios padėtų atitinkamiems asmenims organizuoti savo sugrįžimą, ypač ryšium su šeiminiemis, darbo ir psichologinėmis problemomis. Svarbu, kad sulaikyti imigrantai būtų iš anksto informuojami apie jų išsiuntimą ir galėtų psichologiškai susitaikyti su tuo, turėtų galimybę informuoti turinčius apie tai žinoti žmones ir susirinkti savo asmeninius daiktus. <...>“.⁵

LR vidaus reikalų ministro 2012 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. 1V-382 patvirtintas Sprendimų dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, gražinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos

⁴ LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206, 113 str. 2 d.

⁵ Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką, žeminantį elgesį ir baudimą (CPT), CPT standartai: CPT bendrųjų ataskaitų „svarbiausieji“ skyriai, 41 p.

teritoriją priėmimo ir jų vykdymo tvarkos aprašas (toliau – Išsiuntimo ir grąžinimo tvarkos aprašas) įpareigoja valstybės institucijų pareigūnus nedelsiant supažindinti užsienietį jam suprantama kalba su priimtu sprendimu dėl jo įpareigojimo išvykti, grąžinimo, išsiuntimo ar kitos valstybės sprendimo vykdymo. Ant sprendimo privalo pasirašyti užsienietis, užsienietį su sprendimu supažindinęs valstybės tarnautojas ir vertėjas, jeigu jis dalyvavo.⁶

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar užsienietis informuotas apie išsiuntimą pakankamai anksti, kad spėtų tam pasirengti psichologiškai, susiruošti daiktus, susisiekti su kilmės valstybėje esančiais giminaičiais ir pan.?
- Ar užsienietis buvo informuotas apie išsiuntimą jo gimtąja arba jam gerai suprantama kalba?
- Ar užsienietis buvo tinkamai informuotas apie visas svarbias išsiuntimo detales – kiek laiko užtruks išsiuntimo procedūra, ar kelionės metu bus maitinimas, koks kelionės maršrutas?

1.3. PAŽEIDŽIAMŲ ŽMONIŲ, ŠEIMOS IR VAIKŲ APSAUGA

Standartai:

„Tarpautinės migracijos organizacijos 2005 m. grąžinimo valdymo ES valstybėse narėse ir Rumunijoje gerosios praktikos studija:

3.4. Institucinė struktūra <...> Valstybėms rekomenduojama imtis ypatingų priemonių grąžinant pažeidžiamus asmenis.“

„Europos Tarybos Ministrų komiteto 20 gairių vykdant priverstinį išsiuntimą:

Gairė Nr. 11. Vaikai ir šeimos 1. Vaikai sulaikomi tik kraštutiniais atvejais ir tik trumpiausiam įmanomam laikotarpiui. 2. Šeimoms, sulaikytoms iki išsiuntimo, turėtų būti skirtos atskiros patalpos, užtikrinančios pakankamą privatumą. <...>“

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar išsiunčiamas pažeidžiamas užsienietis?
- Koks pažeidžiamumas buvo nustatytas?
- Ar pažeidžiamas užsienietis buvo sulaikytas?
- Ar specialiųjų poreikių turintis (pvz., psichinę negalią) užsienietis yra lydimas socialinio darbuotojo ir, esant poreikiui, psichikos sveikatos specialisto?

⁶ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 24 d. įsakymo Nr. 1V-429 „Dėl sprendimų dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, 2012 m. gegužės 15 d. Nr. 1V-382, 31.2 ir 56.1 p.

- Ar esant poreikiui parūpinta būtinų medikamentų visam kelionės laikui?
- Ar sulaikytai šeimai buvo skirtos atskiros ir privatumą užtikrinančios patalpos?
- Ar išsiunčiant šeimas su vaikais laikomasi šeimos vienybės bei vaiko interesų prioriteto principų?

1.4. BENDRADARBIAVIMAS SU IŠSIUNČIAMU UŽSIENIEČIU

Standartai:

„Europos Tarybos Ministrų komiteto 20 gairių vykdant priverstinį išsiuntimą:

Gairė Nr. 15. Bendradarbiavimas su išsiunčiamais asmenimis 1. Siekiant apriboti prievartos priemonių taikymą, valstybės institucijos turėtų stengtis visose išsiuntimo procedūros stadijose bendradarbiauti su išsiunčiamu asmeniu, kad jis laikytųsi pareigos išvykti iš šalies.“

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar kelionės būdas ir maršrutas su užsieniečiu derinamas iš anksto?
- Ar pareigūnai padėjo užsieniečiui pasirengti kelionei?
- Ar pasirūpinta, kad užsienietis galėtų išsikeisti pinigų kelionei namo?
- Ar atmosfera kelionės iki užsieniečio išvykimo vietos (valstybės sienos ar oro uosto) metu yra draugiška?
- Ar buvo taikytas laisvės apribojimas?
- Ar išsiuntimo operacijos metu buvo panaudota jėga?

1.5. GALIMYBĖ SUSISIEKTI SU ARTIMAISIAIS KILMĖS VALSTYBĖJE

Standartai:

Lietuvos teisės aktai bei tarptautiniai dokumentai tiesiogiai nenumato išsiunčiamo asmens teisės susisiekti su artimaisiais kilmės valstybėje, tačiau kitų valstybių geroji praktika (pvz., Danijos pabėgėlių tarybos ir Danijos nacionalinės policijos parengta užsieniečių išsiuntimo gerosios praktikos apžvalga) liudija rekomendacijas sudaryti galimybę išsiunčiamiems užsieniečiams susisiekti su artimaisiais, kad šie galėtų juos pasitikti atvykus į kilmės valstybę.⁷

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar užsieniečiai buvo informuoti apie galimybę susisiekti su artimaisiais?
- Ar užsieniečiui buvo suteikta galimybė susisiekti su artimaisiais telefonu ar kitu būdu prieš išsiuntimą?
- Ar užsienietis susisiekė su artimaisiais kilmės valstybėje?

⁷ Danish Refugee Council and Danish National Police, Lessons Learned and Best Practices: Preparation and Implementation of Return Operations in Denmark and EU Member States, 18 psl.

1.6. SVEIKATOS BŪKLĖS ĮVERTINIMAS

Standartai:

LR užsieniečių teisinės padėties įstatyme numatyta, kad sprendimo dėl užsieniečio išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos vykdymas sustabdomas, jeigu užsieniečiui reikia suteikti būtinąją medicinos pagalbą, kurios suteikimo reikalingumą patvirtina sveikatos priežiūros įstaigos gydytojų konsultacinė komisija.⁸ ET Ministrų komiteto gairės taip pat nurodo, kad negali būti išsiunčiami asmenys, kurių sveikatos būklė neleidžia keliauti.⁹

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar užsieniečio sveikatos būklė patikrinta prieš išsiuntimą ir išduota medicininė pažyma?
- Ar užsienietis išsiųstas net ir nustačius, jog sveikatos būklė netinkama kelionei?
- Ar užsieniečiui prireikus suteikta tinkama medicininė pagalba?

1.7. LAISVĘ RIBOJANČIOS PRIEMONĖS

Standartai:

LR valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas numato pareigūnų teisę vykdant tarnybines pareigas panaudoti specialiąsias priemones (lazdas, antrankius, surišimo priemones, kovos imtynių veiksmus ir kt.) tais atvejais, kai jiems pavestų tarnybinių pareigų negalima įvykdyti kitu būdu be grėsmės savo pačių arba kitų asmenų gyvybei, atsižvelgiant į teisės pažeidimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę, konkrečią situaciją.¹⁰ ET Ministrų komiteto gairėse nurodyta, jog vienintelės priimtinos laisvę ribojančios priemonės yra tos, kuriomis proporcingai atsakoma į išsiunčiamo asmens priešinimąsi, siekiant suvaldyti tokį asmenį.¹¹

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar užsienietis iki automobilio vedamas surakintomis rankomis arba naudojamos kitos laisvę ribojančios priemonės?
- Ar išsiunčiamo užsieniečio atžvilgiu buvo panaudota jėga?

⁸ LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206, 128 str. 2 d. 3 p.

⁹ Europos Tarybos Ministrų komitetas, Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo, gairė nr. 16, 1 p.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Valstybės sienos apsaugos įstatymas, 2000 m. spalio 10 d. Nr. VIII-1996 (aktuali redakcija 2007 m. sausio 12 d. Nr. X-1017), 22 str. 1-2 d., 23 str. 2 d.

¹¹ Europos Tarybos Ministrų komitetas, Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo, gairė nr. 19, 1 p.

1.8. APRŪPINIMAS GERIAMU VANDENIU IR MAISTU

Standartai:

URC tvarkoje „Dėl išsiunčiamų ar gražinamų užsieniečių aprūpinimo geriamuoju vandeniu ir sauso maisto davinii išsiuntimo ar gražinimo iš Lietuvos Respublikos metu“ (toliau – URC išsiunčiamų užsieniečių aprūpinimo maistu tvarka) nustatyta, jog kiekvienas užsienietis, kurio išsiuntimas ar gražinimas trunka ilgiau nei 4 valandas, turi teisę išsiuntimo ar gražinimo metu gauti geriamojo vandens (0,5 l) ir sauso maisto davinį. Atsižvelgiant į užsieniečio specialius poreikius, jam gali būti skirta dar 0,5 l vandens.¹²

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar užsieniečiui buvo skirtas maisto daavinys?
- Ar išsiunčiamas užsienietis gavo geriamojo vandens?

1.9. IŠSIUNČIAMO ASMENS BAGAŽAS

Standartai:

Lietuvos teisės aktai nereglamentuoja, kaip turi būti supakuotas išsiunčiamas asmens bagažas, ir nenumato jokios paramos užsieniečiui, neturinčiam kur susidėti asmeninių daiktų. Tuo tarpu ET Ministrų komiteto gairėse yra numatyta stebėtojo teisė ir pareiga prižiūrėti, kad išsiunčiamos asmens daiktai būtų tinkamai supakuoti.¹³

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar kelioninio krepšio neturintiems užsieniečiams buvo parūpinta kuprinė ar kitoks aplinkinių dėmesio neatkreipiantis krepšys asmeniniams daiktams susidėti?
- Ar užsieniečio daiktai sudėti į pakankamai patvarų bei ilgai kelionei tinkamą krepšį, parinktą atsižvelgiant į užsieniečio turimų asmeninių daiktų kiekį ir dydį?

1.10. KELIONPINIGIAI

Standartai:

Nei LR užsieniečių teisinės padėties įstatymas, nei Išsiuntimo ir gražinimo tvarkos aprašas nenumato galimybės išsiunčiamam užsieniečiui skirti kelionpinigių. Tuo tarpu ET Ministrų komiteto

¹² Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro tvarka „Dėl išsiunčiamų ar gražinamų užsieniečių aprūpinimo geriamuoju vandeniu ir sauso maisto davinii išsiuntimo ar gražinimo iš Lietuvos Respublikos metu“, 1 ir 5 p.

¹³ Europos Tarybos Ministrų komitetas, Dvidešimt gairių dėl priverstinio gražinimo, gairė nr. 20, 7 p.

gairėse nurodyta, kad tiems asmenims, kurie neturi pakankamai lėšų savo kilmės valstybei pasiekti, gali būti skiriama nedidelė pinigų suma (50 eurų).¹⁴

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar išsiunčiamas užsienietis turi pakankamai lėšų nuvykti iki jo gyvenamosios vietos iš oro uosto?

1.11. LYDINTYS PAREIGŪNAI

Standartai:

„Europos Tarybos Ministrų komiteto 20 gairių vykdant priverstinį išsiuntimą:

Gairė Nr. 18. Lydintys pareigūnai <...> 2. Lydintys pareigūnai turi būti atsakingai parenkami ir atitinkamai apmokomi, įskaitant mokymus apie leistinas prievartos priemones. Jiems turi būti suteikiama pakankama informacija apie išsiunčiamą asmenį, kad išsiuntimas vyktų saugiai, ir turėtų sugebėti bendrauti su išsiunčiamuoju. Valstybės skatinamos užtikrinti, kad bent vienas lydintis pareigūnas būtų tos pačios lyties kaip išsiunčiamas asmuo. 3. Iki išsiuntimo tarp lydinčių pareigūnų ir išsiunčiamojo asmens turėtų būti užmegztas kontaktas. 4. Lydintys pareigūnai turi būti lengvai atpažįstami, neturėtų būti leidžiama dėvėti kaukių ar gobtuvų. Išsiunčiamojo prašymu jie turėtų identifikuoti save kokiu nors būdu.“

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar bent vienas lydintis pareigūnas yra tos pačios lyties kaip ir išsiunčiamas užsienietis?
- Ar lydintys pareigūnai nedėvi jokių maskuojančių priemonių, kad išsiunčiamiems asmenims nekiltų problemų juos atpažįstant?
- Ar lydintys pareigūnai nėra uniformuoti?

1.12. PAŠALINIŲ ASMENŲ DĖMESIO ATKREIPIMAS Į IŠSIUNČIAMĄ ASMENĮ

Standartai:

Išsiuntimo ir grąžinimo tvarkos aprašas nustato, jog tranzito oro transportu metu lydintys asmenys negali turėti ginklų ir turi dėvėti civilius drabužius.¹⁵ Valstybės pareiga užtikrinti diskretišką grąžinamų asmenų susibūrimą ir įlaipinimą į orlaivį yra nustatyta ir 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendime

¹⁴ Europos Tarybos Ministrų komitetas, Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo, gairė nr. 20, 7 p.

¹⁵ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 24 d. įsakymo Nr. 1V-429 „Dėl sprendimų dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, 2012 m. gegužės 15 d. Nr. 1V-382, 102 p.

2004/573/EB dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo.¹⁶ Tai, jog įlaipinimo procesas turėtų būti kiek įmanoma mažiau pastebimas ir vykdomas atskirai nuo kitų keleivių įlaipinimo, nurodyta ir TMO grąžinimo valdymo ES valstybėse narėse ir Rumunijoje gerosios praktikos studijoje.¹⁷

Esminiai aspektai, kuriuos stebi išsiuntimo operacijų stebėtojas:

- Ar išsiunčiamą užsieniečių lydi uniformuotas pareigūnas?
- Ar lydinčio pareigūno elgesys atkreipia pašalinių žmonių dėmesį?
- Ar laipinant užsieniečių į orlaivį atkreipiamas kitų keleivių dėmesys?

1.13. SAVANORIŠKO GRĮŽIMO SKATINIMAS

Standartai:

ET Ministrų komiteto gairėse nurodyta, jog savanoriškam grįžimui turėtų būti taikoma pirmenybė priverstinio išsiuntimo atžvilgiu ir valstybė turėtų imtis priemonių savanoriškam grįžimui skatinti.¹⁸ Lietuvoje savanoriškas grįžimas yra vykdomas su TMO Vilniaus biuro pagalba. Pasinaudoti TMO teikiama parama gali neteisėtai Lietuvoje esantys trečiųjų šalių piliečiai, prieglobsčio prašytojai bei prieglobstį gavę užsieniečiai.¹⁹

¹⁶ 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendimas 2004/573/EB dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo, Priedas: Bendrosios gairės dėl jungtinio išsiuntimo oro transportu saugos nuostatų, 2.1(c) p.

¹⁷ International Organisation for Migration, *Compilation of Best Practice in Return Management in Selected EU Countries and Romania*, 2005, 6.6 p.

¹⁸ Europos Tarybos Ministrų komitetas, *Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo*, gairė nr. 1.

¹⁹ TMO Savanoriško grįžimo ir reintegracijos programa, prieiga internete <<http://www.iom.lt/lt/ka-mes-darome-/savanorisko-grizimo-ir-reintegracijos-programa>> [žiūrėta 2016 12 16].

2. UŽSIENIEČIŲ IŠSIUNTIMO STEBĖSENOS METODIKA IR PRINCIPAI

2.1. UŽSIENIEČIŲ IŠSIUNTIMO OPERACIJŲ STEBĖSENOS TIKSLAS

Bendradarbiaudamas su VSAT Užsieniečių registracijos centru, Lietuvos Raudonasis Kryžius išsiuntimo operacijų stebėseną vykdo nuo 2010 metų. Užsieniečių išsiuntimo stebėseną iš Lietuvos Respublikos vykdoma Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro nustatyta tvarka. Siekiant įgyvendinti užsieniečių išsiuntimo stebėsenos tęstinumą, nuo 2016 metų rugsėjo Lietuvos Raudonasis Kryžius įgyvendina Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo lėšomis bendrai finansuojamą projektą „Užsieniečių išsiuntimo operacijų stebėjimas“, kurio tikslas – nepriklausomai ir nešališkai stebėti, rinkti ir vertinti informaciją, ar iš Lietuvos išsiunčiamų asmenų teisės ir orumas yra saugomi pagal galiojančius užsieniečių išsiuntimo standartus. Teikiant stebėsenos atskaitas bei organizuojant apskrito stalo diskusijas siekiama, kad išsiuntimo metu būtų visiškai užtikrinta žmogaus teisių apsauga, atsižvelgiant į galiojančius standartus ir rekomendacijas.

Taigi pagrindinis stebėsenos tikslas yra *stebėti* (turėti prieigą prie teisės aktais apibrėžtų organizuojamų išsiuntimo operacijų); *rinkti ir vertinti* (objektyviai fiksuoti kaip vykdomos išsiuntimo procedūros); *informuoti* (teikti informaciją ir bendradarbiauti su valstybinėmis institucijomis, kurios pagal įstatymus turi užtikrinti tinkamas sąlygas išsiunčiamiems užsieniečiams) ir *siekti pokyčio*, kuris yra reikalingas tam, kad būtų užtikrintos pagrindinės žmogaus teisės.

Iškeltas tikslas, mažai tikėtina, būtų sėkmingai įgyvendinamas be nuolatinio ir konstruktyvaus bendradarbiavimo tarp valstybinių institucijų, nevyriausybinių ir kitų organizacijų. Atviras ir skaidrus tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra stebėsenos tikslas ir pasekmė vienu metu. Sėkmingas tokio bendradarbiavimo vystymas yra viena iš svarbiausių demokratijos vertybių.

2.2. UŽSIENIEČIŲ IŠSIUNTIMO OPERACIJŲ STEBĖSENOS UŽDAVINIAI

Įgyvendinant užsieniečių išsiuntimo operacijų stebėseną, keliami keturi pagrindiniai stebėsenos uždaviniai:

1. Pagerinti išsiuntimo procedūras, užtikrinant trečiosios šalies (ne ES valstybės narės) piliečių arba asmenų be pilietybės, kurie yra Lietuvos Respublikoje ir neatitinka arba nebeatitinka

atvykimo ir (arba) buvimo Lietuvos Respublikoje sąlygų ir yra išsiunčiami iš Lietuvos Respublikos, išsiuntimo standartų taikymą.

2. Nešališkai ir objektyviai vertinti, ar institucija, vykdydama sprendimą dėl užsieniečio išsiuntimo arba sprendimą dėl kitos valstybės priimto sprendimo dėl užsieniečio išsiuntimo vykdymo galimumo, laikosi reikalavimų, įtvirtintų Gražinimo direktyvoje, 2005 m. gegužės 4d. Europos Tarybos Ministrų kabineto Dvidešimtyje gairių dėl priverstinio gražinimo (CM(2005)40), Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą standartuose, taip pat kitų tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų reikalavimų bei rekomendacijų užsieniečių išsiuntimo srityje, ir ar užtikrinamos išsiunčiamų užsieniečių pagrindinės žmogaus teisės ir orumas išsiuntimo procedūros metu.

3. Užtikrinti, kad Lietuva tęstų 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/115/EB dėl bendrų neteisėtai esančių trečiųjų šalių piliečių gražinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse 8 str. 6 d. nuostatų įgyvendinimą, įdiegiant veiksmingą užsieniečių išsiuntimo stebėsenos sistemą;

4. Užtikrinti išsiuntimo procedūroje dalyvaujančių valstybinių ir nevyriausybinių institucijų bendradarbiavimą, stiprinant bendradarbiavimą apskritojo stalo diskusijų metu ir ieškant bendrų sprendimų stebėsenos metu identifikuotoms problemoms spręsti.

2.3. UŽSIENIEČIŲ IŠSIUNTIMO OPERACIJŲ STEBĖSENOS METODIKA

2016 m. gruodžio 22 d. projekto „Užsieniečių išsiuntimo operacijų stebėjimas“ rėmuose su advokatu Laurynu Biekša, advokate Ilona Ivašauskaite ir advokato padėjėja Egle Samuchovaite sudaryta Užsieniečių išsiuntimo operacijų stebėjimo paslaugų sutartis. Taigi užsieniečių išsiuntimo stebėseną vykdo 3 teisininkai, kurie specializuojasi žmogaus teisių apsaugos srityje ir migracijos teisėje.

Stebėjimai vykdomi remiantis Užsieniečių išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos stebėsenos vykdymo tvarkos aprašu, patvirtintu 2015 m. balandžio 10 d. LR VRM ir LR SADM įsakymu Nr. 1V-279/A1-196 (toliau – Aprašas) bei Lietuvos Raudono Kryžiaus parengta Specialisto atmintine.

Apie planuojamą vykdyti užsieniečio išsiuntimą elektroniniu paštu kontaktiniam asmeniui praneša išsiuntimą vykdančias pareigūnas. Remiantis Aprašo 15 p. pareigūnas praneša tokią informaciją:

- a. duomenis apie išsiunčiamą užsienietį (vardas (-ai), pavardė (-ės), gimimo data, pilietybė);
- b. sprendimo dėl išsiuntimo priėmimo pagrindą (įstatymo straipsnis, dalis, punktas);

c. duomenis apie išsiuntimo maršrutą (vieta, iš kurios išvykstama, išvykimo data ir laikas, miestas (valstybė), į kurį vykstama, naudojama transporto priemonė, tarpiniai miestai (valstybės), jei skrydis yra jungiamasis, skrydžio duomenys (oro bendrovė, reiso numeris), numatoma kelionės trukmė, nurodoma, ar išsiuntimas vykdomas dalyvaujant jungtiniame skrydyje);

d. kita svarbi informacija (ar užsienietis yra pažeidžiamas asmuo, užsieniečio specifiniai poreikiai ir pan.).

Paprastai beveik visa nurodyta informacija ir pranešama (išsiuntimo maršrutas detalizuojamas pokalbio su pareigūnu metu Užsieniečių registracijos centre). Stebėtojas, gavęs informaciją apie išsiuntimą, toliau išsiuntimo stebėjimo vykdymą derina su išsiuntimą vykdančiu pareigūnu. Stebėtojas su pareigūnu suderina, kuriuo metu atvyks, kad pareigūnas prieš išsiuntimą turėtų galimybę pakomentuoti užsieniečio išsiuntimo vykdymą ir pasirengimą išsiuntimui. Stebėtojui atvykus į VSAT URC, pareigūnas pateikia duomenis apie užsieniečio išsiuntimą (t. y. duomenis apie užsienietį, išsiuntimo pagrindą, sulaikymą, kada supažindintas su sprendimu, maršrutą, pasirengimą išsiuntimui, sveikatos patikrinimą, galimybę susisiekti su artimaisiais, bagažą, maitinimą išsiuntimo metu ir pan.).

Toliau yra stebima užsieniečio išsiuntimo procedūra. Užsieniečio atvedimas, asmens ir daiktų apžiūra, paskui važiuojama iki Vilniaus oro uosto arba pasienio. Vilniaus oro uoste stebimas užsieniečio registravimas skrydžiui, aviacinio saugumo keleivių patikra, laukimas Vilniaus oro uosto pasienio kontrolės punkte bei užsieniečio įlaipinimas į lėktuvą. Kai išsiuntimas vyksta iki pasienio kontrolės punkto, stebimas užsieniečio perdavimas (palydėjimas) užsienio valstybės pasienio pareigūnams.

2.4. UŽSIENIEČIŲ IŠSIUNTIMO OPERACIJŲ STEBĖSENOS PRINCIPAI

Stebėsenos vizitų organizavimas ir eiga neatsiejamas nuo stebėtojo etikos ir principų, kuriais jis vadovaujasi įgyvendindamas stebėsenos tikslus ir uždavinius.

Leidinyje „Stebėseną migrantų sulaikymo vietose, praktinis vadovas“, kurį 2014 metais išleido migrantų teises ginančios organizacijos, kaip pagrindinis principas, kuriuo turi vadovautis stebėtojas vizito metu, įvardijamas *žalos nedarymas*. Stebėtojas įsipareigoja vengti situacijų, kuomet jo veikla gali pakenkti žmogui arba žmonių grupei. Jeigu stebėtojas išvelgia priežasčių, dėl kurių gali būti pakenkta žmogaus saugumui, pablogėti jo fizinė at psichologinė būklė, verta apgalvoti, kaip turi būti toliau planuojami stebėsenos veiksmai arba jų iš viso atsisakoma.

Stebėsenos uždaviniai įpareigoja nešališkai ir objektyviai vertinti surinktą informaciją, todėl stebėtojas privalo būti *nešališkas ir objektyvus vertintojas*, visgi ir pati informacija turi būti renkama

vadovaujantis tam tikrais principais: rinkdamas informaciją, stebėtojas įsipareigoja būti *nuoseklus, tikslus, kantrus, užtikrinti nuolatinę stebėseną vizito metu.*

Vykdydamas stebėseną, stebėtojas taip pat vadovaujasi dviem iš septynių pagrindinių Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio judėjimo principais: *neutralumo ir nepriklausomybės principais.* Neutralumas reiškia, kad „neįsitraukiama į politinio, religinio, rasinio ar ideologinio pobūdžio polemiką“, t. y. situacija fiksuojama ir vertinama lyginant su aktualiais standartais. Taip pat organizuojamos diskusijos apie pokyčio galimybes. Nepriklausomybės principas yra aiškinamas tuo, kad nacionalinės draugijos, būdamos savo vyriausybių pagalbininkėmis humanitarinėje srityje ir laikydamasis savo šalių įstatymų, turi išsaugoti savo savarankiškumą, kad galėtų visada veikti pagal judėjimo principus. Tai principas, kuris įpareigoja atsiriboti nuo įtakos ir pasiūlymų, kas, kaip ir kada turi būti stebima. Stebėseną organizuojama remiantis galiojančiais standartais ir vertinama, kiek išsiuntimo sąlygos šiuos standartus atitinka.

3. 2018 METŲ STEBĖJIMO VIZITŲ BENDRA INFORMACIJA

2018 metais iš Lietuvos buvo išsiųsti 137 asmenys, iš kurių 125-ių užsieniečių išsiuntimą vykdė VSAT Užsieniečių registracijos centras. Ataskaitiniu laikotarpiu PMIF projekto rėmuose „Išsiuntimo operacijų stebėseną“ vykdyta 14-os išsiuntimo operacijų stebėseną ir parengta 14 ataskaitų. Stebėjimo metu buvo fiksuojamos procedūros, kurių metu buvo išsiųsti 43 užsieniečiai, taigi stebėtojai stebėjo 31 proc. visų atvejų. Lyginant su 2017 m. t.y. 5 proc. mažiau, nes tuomet buvo stebėta 38 proc. visų atvejų.

Gera praktika galima laikyti tai, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas su VSAT Užsieniečių registracijos centru vyksta sėkmingai, nes išsiunčiant 125 užsieniečius, stebėtojai gavo informaciją apie 107 užsieniečių išsiuntimą, taigi apie 85,6 proc. išsiunčiamųjų stebėtojai buvo informuoti. Apie 12 išsiuntimo atvejų, kuriuos 2018 metais vykdė ne VSAT užsieniečių registracijos centras duomenų nėra.

Bendra stebėsenos vizitų išklotinė pagal datas:

1. 2018 m. kovo 8 d. Moldovos Respublikos piliečių išsiuntimo stebėseną;
2. 2018 m. balandžio 6 d. Rusijos Federacijos piliečių išsiuntimo stebėseną;
3. 2018 m. balandžio 12 d. Vietnamo Socialinės Respublikos piliečių išsiuntimo stebėseną;
4. 2018 m. balandžio 16 d. Vietnamo Socialinės Respublikos piliečių išsiuntimo stebėseną;
5. 2018 m. gegužės 17 d. Rusijos Federacijos piliečio išsiuntimo stebėseną;
6. 2018 m. gegužės 25 d. Baltarusijos Respublikos piliečio išsiuntimo stebėseną;
7. 2018 m. liepos 26 d. Vietnamo Socialinės Respublikos piliečių išsiuntimo stebėseną;
8. 2018 m. liepos 27 d. Vietnamo Socialinės Respublikos piliečių išsiuntimo stebėseną;
9. 2018 m. liepos 30 d. Vietnamo Socialinės Respublikos piliečių išsiuntimo stebėseną;
10. 2018 m. rugpjūčio 29 d. Vietnamo Socialinės Respublikos piliečių išsiuntimo stebėseną;
11. 2018 m. spalio 3 d. Sakartvelo piliečio išsiuntimo stebėseną;
12. 2018 m. spalio 18 d. Vietnamo Socialinės Respublikos piliečių išsiuntimo stebėseną;
13. 2018 m. spalio 19 d. Vietnamo Socialinės Respublikos piliečių išsiuntimo stebėseną;
14. 2018 m. spalio 30 d. Kosovo Respublikos piliečio išsiuntimo stebėseną.

Iš 14 stebėsenos vizitų 13 kartų buvo stebėta išsiuntimo operacija nuo VSAT URC iki Vilniaus oro uosto užkardos; 1 atvejis nuo VSAT URC iki Šalčininkų PKP, t. y. užsieniečio perdavimo kilmės valstybės pareigūnams.

Stebėsenos vizitų metu buvo išsiųsti 43 žmonės (4 moterys tarp jų) iš Vietnamo, Rusijos, Moldovos, Baltarusijos, Sakartvelo ir Kosovo. Didesnį išsiunčiamųjų Vietnamo Socialistinės

Respublikos piliečių skaičių lėmė, tai, kad šios šalies piliečiai sudarė didžiąją dalį (87 asmenys iš 137) visų sulaikytųjų ir išsiųstųjų VSAT Užsieniečių registracijos centro 2018 metais.

Užsieniečių išsiuntimas organizuojamas bei vykdomas Migracijos departamentui prie LR VRM priėmus sprendimą dėl užsieniečio išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos, kuriame nurodoma, jog sprendimą pavedama vykdyti VSAT Užsieniečių registracijos centrui.

4. IŠSIUNTIMO OPERACIJŲ STEBĖSENOS METU UŽFIKSUOTI ATVEJAI IR REKOMENDACIJOS

4.1. IŠSIUNČIAMO ASMENS INFORMAVIMAS

„Sulaikyti imigrantai, taip pat kaip ir kitų kategorijų asmenys, kuriems atimta laisvė, turėtų nuo pat sulaikymo pradžios turėti teisę informuoti pasirinktą asmenį apie savo padėtį ir kreiptis į advokatą bei gydytoją. Be to, jie turėtų būti nedelsiant ir jiems suprantama kalba informuoti apie jų teises ir jiems taikomas procedūras. <...> sulaikytiems imigrantams turėtų būti sistemingai pateikiamas dokumentas, kuriame būtų išaiškinama jiems taikoma procedūra ir išdėstomos jų teisės. Šis dokumentas turėtų būti paruoštas tokiomis kalbomis, kuriomis dažniausiai kalba tokie asmenys, ir, jei reikia, turėtų būti suteikiamos vertėjo paslaugos“. <...> (*Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) standartai*).

Stebėdamas, kaip VSAT Užsieniečių registracijos centro atsakingi pareigūnai informuoja išsiunčiamą užsienietį, stebėtojas atkreipia dėmesį, ar užsienietis supažindinimas su Migracijos departamento prie LR VRM sprendimu dėl jo išsiuntimo, ar užsienietis žino savo teises, kokia kalba vykdomas supažindinimas. Pavyzdžiui, 2018 m. balandžio 6 d. iš Lietuvos buvo išsiųstas Rusijos Federacijos pilietis, kuris su sprendimu apie išsiuntimą buvo supažindintas po 3 dienų nuo jo priėmimo. Supažindinimas vyko rusų kalba, taigi įvyko standartus atitinkanti supažindinimo procedūra asmens gimtąja kalba. Kitoje ataskaitoje, kuomet 2018 m. kovo 8 d. iš Lietuvos buvo išsiųsti du Moldovos Respublikos piliečiai, taip pat teigiama, kad prieš tai buvo atliktos standartus atitinkančios ir bendradarbiavimą užtikrinančios procedūros: 2018 m. vasario 20 d. bei 2018 m. vasario 22 d. buvo priimti Migracijos departamento sprendimai dėl užsieniečių išsiuntimo, 2018 m. vasario 23 d. abu asmenys rusų kalba, kurią gerai suprato, buvo supažindinti su šiais sprendimais.

Visgi reikia pastebėti, kad išsiunčiant Vietnamo Socialinės Respublikos piliečius 2018 m. liepos 30 d. (2018 m. liepos 31 d. ataskaita) 2018 m. spalio 18 d. (2018 m. spalio 25 d. ataskaita) 2018 m. spalio

19 d. (2018 m. spalio 23 d. ataskaita) fiksuoti atvejai, kuomet su Migracijos departamento prie LR VRM sprendimu dėl grupės asmenų išsiuntimo yra supažindinama rusų kalba „pasitelkus vieną iš grupės narių“ arba „pasitelkus vieną iš grupės narių, kalbėjusių *pakankama* rusų kalba“, arba vienas iš grupės narių „tarpininkavo verčiant sprendimus“. Visgi gera praktika laikytina iš anksto parengta atmintinė, kuri būtų paruošta suprantamomis kalbomis. Įgyvendinat tokią praktiką, išsiunčiamiesiems asmenims nereiktų vieni kietiems tarpininkauti, būtų apsaugoti išsiunčiamų asmenų duomenys nuo jų tėvynainių, vertimas būtų tikslus, o pasekmės susijusios su išsiuntimu – aiškios.

Rekomendacijos:

Užsieniečius su sprendimais dėl išsiuntimo supažindinti suteikiant jiems vertėjo paslaugas arba turėti paruoštą atmintinę, kurioje būtų jų gimtąja kalba paaiškintas sprendimas ir išdėstytos užsieniečių teisės.

4.2. GALIMYBĖ SUSISIEKTI SU ARTIMAISIAIS KILMĖS VALSTYBĖJE

Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) standartai reglamentuoja, kad prieš sulaikytų imigrantų išsiuntimo operaciją būtina imtis priemonių, kurios padėtų atitinkamiems asmenims organizuoti savo sugrįžimą, ypač ryšium su šeimyninėmis, darbo ir psichologinėmis problemomis. Svarbu, kad sulaikyti imigrantai būtų iš anksto informuojami apie jų išsiuntimą ir galėtų psichologiškai susitaikyti su tuo, **turėtų galimybę informuoti turinčius apie tai žinoti žmones** ir susirinkti savo asmeninius daiktus. <...>

Analizuojant pateiktas stebėtojų ataskaitas, galima daryti išvadą, kad išsiunčiami asmenys turėjo galimybę prieš išvykdami paskambinti savo artimiesiems, arba turėjo informacijos, kad tai gali padaryti VSAT Užsieniečių registracijos centro administracijoje. Tai iliustruoja stebėtojų ataskaitose minimi pavyzdžiai, jog 2018 m. kovo 8 d. išsiunčiamas žmogus su artimaisiais susisiektė 2018 m. kovo 7 d., t. y. prieš parą. Su artimaisiais VSAT Užsieniečių registracijos centro administracijoje telefonu bendravo 2018 m. balandžio ir spalio mėnesiais išsiunčiami Kosovo Respublikos, Vietnamo Socialistinės Respublikos, Sakartvelo ir Rusijos Federacijos piliečiai. Kitose ataskaitose nurodoma, kad išsiunčiami asmenys buvo informuoti apie tokią galimybę, tačiau jos atsisakė, nes naudojosi VSAT Užsieniečių registracijos centro sulaikymo korpuse esančiu taksofonu. Kaip galima matyti 2018 m. rugsėjo 5 d. ataskaitoje, korteles taksofonui už asmenines užsieniečių lėšas nuperka VSAT Užsieniečių registracijos centro socialiniai darbuotojai.

Rekomendacijos:

Įsitikinti, ar asmuo nepageidauja susisiekti su artimaisiais, pasiūlant tokią galimybę;

Išsiaiškinti, ar užsienietis turi lėšų įsigyti taksofono kortelę, kad galėtų paskambinti artimiesiems, paties taksofono nelaikant savaime suprantamu susisiekimo faktu.

4.3. SVEIKATOS BŪKLĖS ĮVERTINIMAS

Tarptautiniai standartai reglamentuoja, kad asmuo nėra siunčiamas tuomet, kai jo sveikatos būklė neleidžia jam keliauti (*„Europos Tarybos Ministrų komiteto 20 gairių vykdant priverstinį išsiuntimą Gairė Nr. 16. Tinkama sveikatos būklė ir medicinos apžiūra*).

Išsiunčiamų užsieniečių sveikatos būklę VSAT Užsieniečių registracijos centre vertina Šeimos gydytojo kabineto medicinos personalas, veikiantis pagal taisyklių aprašą, patvirtintą VSAT vado 2018 vasario 21 įsakymu Nr. 4 -83.

Apžvelgiant į stebėtojų pateiktas užsieniečių išsiuntimo stebėjimo ataskaitas, galima teigti, kad visose ataskaitose pažymima, jog prieš skrydį užsieniečių sveikatos būklė buvo patikrinta ir visiems jiems buvo išduotos medicinos pažymos, kad užsieniečiai gali skristi. Tai laikoma standartus atitinkančia praktika. Išskiriamas vienas atvejis, kuomet 2018 m. rugpjūčio 29 d. ataskaitoje minima, kad 5-ių užsieniečių, išsiunčiamų į Vietnamo Socialistinę Respubliką sveikatos būklę vertino ne Šeimos gydytojo kabineto gydytoja, kuri tuo metu atostogavo, o dirbanti slaugytoja. Apie skrydžiui tinkamą sveikatos būklę ji informavo žodžiu, nes pagal savo pareigybę neturi teisės išduoti sveikatos būklę vertinančios (13 formos) pažymos.

Rekomendacijos:

Užtikrinti, kad visi išsiunčiami užsieniečiai turėtų pažymą, patvirtinančią, kad jų sveikatos būklė yra tinkama skrydžiui ir kelionė nebus pavojinga jo sveikatai ir gyvybei.

4.4. APRŪPINIMAS GERIAMU VANDENIU IR MAISTU

Komentarai: <...> 7. <...> Stebėtojas prižiūri, kad išsiunčiami asmenys būtų tinkamai aprūpinti maistu prieš skrydį ir jo metu. <...> (*Gairė Nr. 20. Stebėjimas; „Europos Tarybos Ministrų komiteto 20 gairių vykdant priverstinį išsiuntimą*).

Lietuvoje išsiunčiamo asmens maisto paketą sudaro: batonas, sūris, vaisius ir vandens buteliukas.

Analizuodami 14-os stebėsenos ataskaitų duomenis, galime daryti išvadą, kad iš 43-ųjų 2018-aisiais metais išsiųstų užsieniečių, maisto paketus kelionei gavo 39 žmonės (t. y. 90 proc. išvykstančiųjų). 3 užsieniečiams maisto daaviniai nebuvo duoti juos išsiunčiant 2018 m. balandžio 11 d. bei 2018 m. gegužės 28 d., motyvuojant tuo, jog lėktuve buvo numatytas maitinimas, o pati kelionė nėra ilga. Kitas motyvas neskirti maisto paketų buvo informacija, jog užsienietis išsiunčiamas į kilmės šalį iš karto po pusryčių.

2018 m. gegužės 21 d. išsiunčiamas asmuo pats atsisakė pusryčiauti bei maisto davinio dėl asmeninių religinių priežasčių.

Aprūpinimas geriamu vandeniu ir maistu atitinka Europos Tarybos Ministrų komiteto gairių rekomendacijas ir keliamus standartus.

4.5. LYDINTYS PAREIGŪNAI

Stebint, ar lydintys pareigūnai nedėvi jokių maskuojančių priemonių, taigi išsiunčiamiems asmenims nekyla problemų juos atpažįstant bei neatkreipiamas aplinkinių žmonių dėmesys į vykdomą išsiuntimo operaciją, galima patvirtinti, kad beveik visais stebėtais atvejais išsiunčiamus užsieniečius lydintys pareigūnai vilkėjo civiliais drabužiais. Iš 14-os pateiktų ataskaitų tik vienoje yra minima, jog „užsieniečių lydėjo 2 VSAT URC pareigūnai: Tyrimo skyriaus pareigūnė ir Apsaugos skyriaus Budėtojų poskyrio pareigūnas. Pastarasis vilkėjo uniformą“. Išsiuntimas buvo vykdomas 2018 m. gegužės 28 d. Visgi darytina išvada, kad iš esmės lydintys pareigūnai laikosi rekomenduojamo standarto nedėvėti uniformų.

4.6. LAISVĘ RIBOJANČIOS PRIEMONĖS

Remiantis tarptautiniais standartais: „vienintelės priimtinos laisvę ribojančios priemonės yra tokios, kuriomis proporcingai atsakoma į išsiunčiamo asmens priešinimąsi, siekiant suvaldyti tokį asmenį“ („*Europos Tarybos Ministrų komiteto 20 gairių vykdant priverstinį išsiuntimą*“). 14-oje stebėtojų pateiktų ataskaitų, kuriose fiksuojama, kaip iš Lietuvos buvo išsiųsti 43 asmenys, nebuvo fiksuotas nė vienas atvejis, kuomet būtų panaudotos laisvę ribojančios arba prievartos priemonės. Kas yra laikytina labai gera praktika. Taip pat reikia pabrėžti, kad išsiuntimo operacijose dalyvaujantys pareigūnai su išsiunčiamais asmenimis elgėsi pagarbiai ir visos išsiuntimo operacijos vyko sklandžiai.

4.7. PAŠALINIŲ ASMENŲ DĖMESIO ATKREIPIMAS Į IŠSIUNČIAMĄ ASMENĮ

Atsižvelgiant į 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendimą 2004/573/EB dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo, teigiama, kad įlaipinimo procesas turi vykti „kiek įmanoma mažiau pastebimas ir vykdomas atskirai nuo kitų keleivių įlaipinimo“.

Analizuojant stebėtojų pateiktas išsiuntimo ataskaitas, galima pastebėti, kad ne visuomet yra tenkinamas toks reikalavimas. 2018 m. balandžio 11 d. ataskaitoje fiksuota, kad „pro kitus keleivius užsieniečius pravedė ir uniformuotas Vilniaus oro uosto užkardos pareigūnas“. Tokia pati pastaba įrašyta 2018 m. balandžio 18 d., 2018 m. liepos 31 d. bei 2018 m. lapkričio 5 d. ataskaitose. Visgi galima teigti, kad iš esmės daugumoje stebėtojų ataskaitų fiksuojama gera praktika, kuomet išsiunčiami užsieniečiai į lėktuvus buvo palydėti prieš laipinant kitus keleivius ir pasinaudojus atskiru įėjimu, todėl negalėjo atkreipti kitų keleivių dėmesio. Gera praktika laikoma ir tai, kad daugumoje ataskaitų minima, jog pačiame oro uoste iki įsodinimo į lėktuvą išsiunčiami užsieniečiai laukė specialiai įrengtose ir patogias laukimo sąlygas užtikrinančiose patalpose.

Rekomendacijos:

Visiems Vilniaus oro uosto užkardos pareigūnams laikytis vienodos ir gera praktika laikomos procedūros, kuomet išsiunčiami asmenys į lėktuvą yra įlaipinami taip, kad įlaipinimas būtų kuo mažiau pastebimas pašaliniams asmenims.

IŠVADOS

2018 metų užsieniečių išsiuntimo operacijų stebėsenos ataskaitoje yra apibendrintos 43 užsienio piliečių išsiuntimo iš Lietuvos operacijų stebėsenos ataskaitos. Turint omeny, kad Europos Sąjungoje humaniška migracijos politika, pirmiausia, siekia suteikti galimybę užsieniečiui grįžti namo savanoriškai ir į tai turėtų būti orientuojamas pagrindinis dėmesys, reikia pastebėti, kad priverstinis užsieniečių išsiuntimas iš Lietuvos vyksta laikantis ES standartų ir rekomendacijų. Vadinasi, tiek bendradarbiavimas su užsieniečiu iki išsiuntimo operacijos, teik asmens informavimas, galimybė susisiekti su artimaisiais, sveikatos būklės įvertinimas prieš išvykimą, aprūpinimas maistu ir vandeniu - vyko gerbiant žmogaus teises ir orumą. Ypatingai gera praktika laikoma tai, kad išsiuntimo operacijose dalyvaujantys pareigūnai su išsiunčiamais asmenimis elgėsi pagarbiai ir visos išsiuntimo operacijos vyko sklandžiai. Stebėtojai rekomenduoja atkreipti dėmesį į tai, kad gerosiomis praktikomis reikia dalintis ir jų laikytis nuolat: užsieniečius su sprendimais dėl išsiuntimo supažindinti suteikiant jiems vertėjo paslaugas arba turėti paruoštą atmintinę, kurioje būtų jų gimtąja kalba paaiškintas sprendimas ir išdėstytos užsieniečių teisės; įsitikinti, ar asmuo nepageidauja susisiekti su artimaisiais, pasiūlant tokią galimybę; užtikrinti, kad visi išsiunčiami užsieniečiai turėtų pažymą, patvirtinančią, kad jų sveikatos būklė yra tinkama skrydžiui ir kelionė nebus pavojinga jo sveikatai ir gyvybei; visiems Vilniaus oro uosto užkardos pareigūnams laikytis vienodos ir gera praktika laikomos procedūros, kuomet išsiunčiami asmenys į lėktuvą yra įlaipinami taip, kad įlaipinimas būtų kuo mažiau pastebimas pašaliniais asmenimis.